

JEZIČKI UNITARIZAM U NOVOME RUHU

(Rajka Glušica, *Crnogorski jezik i nacionalizam*, Biblioteka XX vek, Beograd, 2020.)

U prestižnoj „Biblioteci XX vek“ sredinom ove godine objavljena je knjiga Rajke Glušice *Crnogorski jezik i nacionalizam*. Već i naslovom, a sadržajem osobito, lako je uočiti da je knjiga inspirisana knjigom Snježane Kordić „Jezik i nacionalizam“ (Zagreb, 2010). Tako se S. Kordić još za života reinkarnirala, i to u Crnoj Gori.

Knjigu R. Glušice otvara boks s njezinim biografskim podacima. Zainteresovani će se čitalac tako na startu uvjeriti da je njezina knjiga suva nauka. Autorica je „redovni profesor Filološkog fakulteta Univerziteta Crne Gore za predmet *Opšta lingvistika*“ (na stranu to što iz te oblasti osim novinskih tekstova i jedne skripte za studente nema nijednoga objavljenog teksta), predavala je „srpskohrvatski jezik na Univerzitetu Fransa Rable u Poatijeju u Francuskoj“ (istina kao lektor), „po pozivu (je) držala predavanja na Univerzitetu u Oslu, Filozofskom fakultetu Univerziteta u Ljubljani, na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Novom Sadu i na Odsjeku za slavistiku i mađarske studije Humboltovog univerziteta u Berlinu“, radi kao profesorica na „postdiplomskim i doktorskim studijama“, autorica je „brojnih radova iz raznih oblasti nauke o jeziku“. Istina, na pretraživaču scholar.google.com malo se šta od tih „brojnih radova iz raznih oblasti nauke o jeziku može naći“. Biće da je slučajno autorica preskočila još nekolike pojedinosti iz svoje naučne karijere, a ovđe ih je neophodno navesti kako bi se bolje razumjela njezina knjiga te njezina zanesenost Snježanom Kordić na čije se stavove nemilice oslanja. Tri godine vršila je funkciju predsjednika Odsjeka za srpski jezik i književnost u Nikšiću, članica je Odbora za jezik CANU (od 1998) te Odbora za standardizaciju srpskog jezika pri Institutu za jezik SANU (od 1998) kao i Naučnoga društva za negovanje i proučavanje srpskog jezika (od 2001). Bila je i član uredništva časopisa Društva za srpski jezik i književnost Srbije i Crne Gore. U tim tijelima je – neka niko zlonamjerni ne posumnja – stekla ljubav prema montenegristici i shvatila potrebu normiranja crnogorskoga jezika te uvidela kakvu pošast za crnogorsko društvo predstavljaju crnogorski nacionalisti. Zato je sigurno u knjizi o crnogorskome jeziku i nacionalizmu, koja ima čak 283 strane, cijelih 17 stranica posvetila srpskome nacionalizmu i njegovim protagonistima a ostatak je posvećen crnogorskim nacionalistima koji se usuđuju misliti da jezik u CG može biti unekoliko drugačiji od norme propisane za tzv. Republiku Srpsku. U biografiji uz knjigu autorica nije navela, ali jeste na više mjesta u knjizi, kako je ona borac za crnogorski jezik, i to „vatreni“ kako kaže na str. 227.

Ako bismo knjigu R. Glušice rezimirali u nekolike rečenice, mogli bismo reći ovo: Sve što je iz jezika u CG srpskohrvatskom normom izostavljeno ne može se naknadno proglasiti normativnim. Najveća nesreća u CG su oni koji smatraju da normativni status treba da imaju i one jezičke osobine koje su danas opšteprisutne uprkos tome što su srpskohrvatskom jezičkom normom odbačene. Oni koji bi takve jezičke osobine željeli standardizovati okorjeli su nacionalisti koji rade po zadatku crnogorske nacionalističke vlasti. U tome nacionalističkom naumu crnogorskim lingvistima pomažu „naši dobri susjedi Hrvati“ (str. 57). Štošta se od dugogodišnjega čitanja knjige S. Kordić pobrkalo R. Glušici, pa zainteresovani čitalac neće ni po svršetku čitanja njezine pretile knjige moći zaključiti npr. je li srpskohrvatski jezik živ ili je umro, je li imao dvije varijante (srpsku i hrvatsku) s dvije podvarijante tih varijanata ili je pak postojala i crnogorska varijanta, jesu li bosanski, crnogorski, hrvatski i srpski proizišli iz srpskohrvatskoga ili je srpskohrvatski nastao u cilju unifikacije prostora na kojem su do XIX vijeka u svim sferama komunikacije egzistirali pobrojani jezici, jesu li ta četiri jezika jedan jezik i sljedstveno tome onaj koji je stručnjak za jedan od tih jezika ujedno je i stručnjak za ostala tri, ili je ta stručnost ekskluzivno pravo srpskih lingvista, Snježane Kordić i Ranka Bugarskog i sl. A bog zna i čega se sve još u toj knjizi ne bi moglo naći da nije bilo recenzentskih intervencija na kojima i sama autorica zahvaljuje: „Na konačan oblik knjige veoma je uticao dr Ranko Bugarski, koji je svojim sugestijama i savjetima umnogome smanjio njene nedostatke, pa uvaženom profesoru dugujemo posebnu zahvalnost na izdvojenom vemeni, strpljenju i pažnji koju je posvetio ovoj knjizi“ (str. 8). I autor se ovoga priloga pridružuje zahvali Ranku Bugarskome jer je svjestan težine posla koji je obavio.

Ničim autorica nije tako opsjednuta kao afirmatorima ideje o crnogorskome jeziku kao ravnopravnome standardu u okviru štokavskoga sistema te ljudima koji su doprinijeli standardizaciji toga jezika. Braća Nikčevići – Vojislav i Milorad, Radoslav Rotković te filolozi okupljeni oko Fakulteta za crnogorski jezik i književnost pominju se na svakoj stranici na kojoj Glušica ne prepričava opštu standardološku priču koju je još u studentskim danima kao dobar đak naučila. Nije potrebna frojdovska analiza ni pamet da se pokaže u čemu je korijen te njezine opsesivne mržnje. Kao lingvistica malih sposobnosti i još manjih naučnih rezultata (ko ne vjeruje na riječ, neka se uvjeri pregledom njezine bibliografije) koja je početnu afirmaciju stekla negirajući crnogorski jezik i tretirajući ga kao crnogorsku književnojezičku varijantu, tj. podvarijantu srpske varijante u okviru srpskohrvatskoga jezika, a koja je nakon konvertitstva pala na ispitu standardizacije kad je trebalo položiti račun o učinjenome poslu koji je preuzela članstvom u Savjetu za standardizaciju crnogorskoga jezika, Glušica se vratila na početne (ideološke) pozicije. Razlika je samo u tome što jezik u CG sad zove

crnogorskim, ali uz obrazloženje da je to varijanta ili podvarijanta (na osnovu knjige o kojoj je riječ, očito je da u tome još nije načisto sa sobom) tzv. policentričnoga srpskohrvatskoga jezika.

Nesuđena standardizatorica crnogorskoga jezika pretenduje da bude arbitar u svim standardološkim pitanjima na crnogorskome prostoru, a nerijetko zađe i u hrvatske i bosanske jezičke probleme. „Tvrdnja da se radi o različitim jezicima je fundament dominantne identitetske politike – bosanske, crnogorske i hrvatske, koji se forsira iz straha da bi svijest o istosti jezika mogla uticati na ponovno ujedinjenje država.“ – tumači lingvistica Glušica na str. 10. U naukovanju R. Glušice i dokazivanju ispravnosti svojih i neutemeljenosti drugačijih stavova ključnu ulogu imaju konstatacije o ozbiljnosti / neozbiljnosti, naučnosti / nenaučnosti, nacionalizmu / objektivnosti i sl. Tako objektivnosti sklona autorica npr. veli: „Sva ozbiljnija istraživanja, naročito ona obavljena od brojnih inostranih lingvista, pokazuju da je jugoslovenska (SFRJ) jezička politika, i na planu zakonskih odredbi o jeziku i na planu prakse, te na planu varijanata srpskohrvatskog jezika (dvije varijante: srpska i hrvatska i dva književno-jezička izraza: bosanskohercegovački i crnogorski) i na međujezičkom planu: bila uzor u svijetu po svojoj demokratičnosti.“ (51) Taj stav ilustruje takođe objektivnim zaključcima S. Kordić. Nama nema druge no da joj vjerujemo na tvrdu riječ. I dža-be nam što znamo da pri izradi Pravopisa srpskohrvatskoga jezika i pri donošenju Zaključaka na Novosadskome dogovoru, koji je tome pravopisu prethodio, CG nije imala svojih predstavnika te da liše *nijesam* i *sjutra* ta norma gotovo da nije uvažavala nikakve druge crnogorske jezičke specifičnosti, zaludu nam što znamo da je onima koji su se javno bunili zbog neravnopravnosti varijanata i podvarijanata bilo zapriječeno regularno objavljivanje radova, zaludu nam što znamo da Novosadski dogovor počiva na stavu da se „naš zajednički književni jezik“ razvio oko dva glavna kulturna centra – Beograda i Zagreba koji su do unazad pedeset godina bili bez uticaja na „crnogorsku varijantu zajedničkoga policentričnog jezika“, sve nam to zaludu kad znamo da je Glušičina i Kordićkina tvrda riječ tvrđa od stvarnosti oko nas. Zahvaljujući radu nacionalistički nastrojenih lingvista, danas se u Hrvatskoj koristi hrvatski, u BiH bosanski, u CG crnogorski a u Srbiji srpski jezik umjesto da se svi služe demokratskim tekovinama srpskohrvatskoga jezika. Uz Glušičinu napomenu u knjizi da je Srbija posljednja ustavom ukinula srpskohrvatski jezik zlonamjerni bi mogao skontati da je nacionalistička pošast krenula upravo iz Hrvatske, odakle je zahvatila CG i BiH, pa su i Srbi svoj jezik konačno nazvali srpskim. Za razliku od prosrpskih lingvista, ova lingvistica časnih namjera i objektivna pristupa nauci te nacionalističke snage ne naziva ustaškim niti ih dovodi u vezu s Vatikanom ili CIA-om. Zato joj to i ne treba učitavati.

Na principima kosmopolitizma odgajana R. Glušica svoje je poglede dodatno „od-

negovala“ u Društvu za negovanje srpskoga jezika. Otud su njeni stavovi o Hrvatima sasvim prirodni i očekivani. Ilustracije radi, navedimo dva primjera: „Nacionalistički mit o postojanju nacije neprijatelja koja ugrožava crnogorsku naciju i njen jezik, kao neprijatelja prepoznaje prije svega srpsku naciju i njenu asimilatorsku politiku. Mit o srpskom jezičkom unitarizmu, razvijen u Crnoj Gori i Hrvatskoj, stvorio je zajedničkog neprijatelja, ali i spremnost hrvatskih jezičkih nacionalista da podržavaju crnogorske u otporu prema tom navodom unitarizmu. Ovo je ujedno i odgovor na pitanje otkud u kodifikaciji crnogorskog jezika toliko Hrvata, čemu treba dodati i jak finansijski motiv, tj. visoke honorare za uloženi ‘trud’ i ‘pomoć’“ (str. 49) te „naši dobri susjedi Hrvati“ (str. 57). Tako Glušica, u poznatome pjesničkom maniru: „reče mi jedan čovek“, diskredituje ne samo „hrvatske jezičke nacionaliste“ no i „naše dobre susjede Hrvate“. Premda smo mislili da je srpskohrvatski jezik standardizovan u cilju unifikacije bivšega jugoslovenskog državnog prostora, izgleda da tu nikakva unitarizma nije bilo. Tretiranje crnogorske kulture kao srpske, crnogorskih govora kao segmenata srpskih dijalekata, Njegoša kao srpskoga pisca, crnogorskih pisaca kao zavičajnih i dijalekatskih, Miroslavljeva jevanđelja kao spomenika srpske pismenosti, ćirilice kao srpskoga pisma, Crnojevića štamparije kao prve srpske štamparije itd. nije unitarizam. Biće da je i to jedan vid kosmopolitizma udruženja i ustanova čiji je Glušica član. Iako i sama u knjizi o kojoj je riječ standardni jezik definiše kao „jezik (koji) se dobija procesom standardizacije u osnovi kojeg stoji kulturna, politička, ideološka i ekonomska unifikacija (istakao A. Č.) društva“ (str. 71), izgleda da policentrični srpskohrvatski jezik (ili makar onaj njegov istočni centar) u osnovi nije imao unifikaciju. Ali su zato iz zapadnoga centra stigle brojne prepravke tradicionalnoga bića u Crnoj Gori, kao da dopunjuje Glušica još jednoga poznatog kosmopolita – prvosveštenika Srpske pravoslavne crkve u Crnoj Gori. Tako je, veli ona, pored nacionalizma u Crnu Goru iz Hrvatske stigao i „hrvatski termin“ jotacija umjesto jotovanje (str. 125). Kad se mane u naučne visine, zaboravi Glušica da u gramatikama koje se koriste u CG postoje termini poput *palatalizacija*, *sibilarizacija*, *nazalizacija*, *desonorizacija*, *reduplikacija* i sl. Nema sumnje da su redovnoj profesorici opšte lingvistike ti termini poznati.

Da je od posljedica koronavirusa stradala prestižna „Biblioteka XX vek“ i savremena policentrična serbokroatistika, svjedočanstvo je najnovija knjiga R. Glušice. *Requiem aeternam dona eis, Domine!*

Adnan Čirgić